

Tecavüz Kültürü: Erkek Egemenliğin Tarihsel Şiddeti

Sakine Esen Yılmaz

Bir Savaşın Gölgesinde,
Bir Barışın Arifesinde:
Tüm Yönleriyle Tecavüz Kültürü

Hürriyet Doğan

Tecavüz Kültürü: Egemenliğin
Beden Üzerinden İnşası

Serhildan Banyan

Sati Kültürü: Erkek
Egemenliğinin Küresel
Yüzü

Derya Moray

Uygarlığın Krizli Damarı: Aile

Çiğdem Ertak

Yeniden İnşa Sürecinde
Çocuk



İÇİNDEKİLER

1

**Bir Savaşın Gölgesinde, Bir Barışın Arifesinde:
Tüm Yönleriyle Tecavüz Kültürü**

Sakine Esen Yılmaz

4

**Tecavüz Kültürü: Egemenliğin Beden Üzerinden
İnşası**

Hürriyet Doğan

9

Sati Kültürü: Erkek Egemenliğinin Küresel Yüzü

Serhildan Banyan

14

Uygarlığın Krizli Damarı: Aile

Derya Moray

19

Yeniden İnşa Sürecinde Çocuk

Çiğdem Ertak

Bir Savaşın Gölgesinde, Bir Barışın Arifesinde: Tüm Yönleriyle Tecavüz Kültürü

Sakine Esen Yılmaz-22 Haziran 2025



Tecavüz her koşulda planlı ve bilinçli bir eylemdir. Bireysel olarak gerçekleştirilen cinsel saldırılar da kolektif biçimde organize edilen sistematik şiddet formları da rastlantısal ya da ani dürtülerle açıklanamaz. Tecavüz eylemi, failin kurban üzerinde güç, kontrol ve tahakküm kurma arzusunun bir dışavurumudur. Bu nedenle tecavüz yalnızca cinsel bir eylem değil, aynı zamanda politik bir saldırdır

Türkiye’de Kürt Kadın Hareketi’nin 2010 yılında “Demokratik özgür toplumu yaratalım, tecavüz kültürünü aşalım” sloganıyla başlattığı ve o günün koşullarında geniş bir tartışma zemini oluşturan kampanya ile “tecavüz kültürü” kavramı, Türkiye’deki feminist literatüre dahil oldu.

Tecavüz kültürü kavramı, münferit sapkınlıkların ya da tekil olayların değil; erkek egemen toplumsal normların, cinsiyet rollerinin ve güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan sistematik bir soruna işaret eder. Tecavüz, ataerkil denetimin bir aracı olarak kadınlar üzerindeki hegemonyayı garanti altına alır. Ancak tecavüz kültürü bununla sınırlı değildir; daha geniş bir perspektiften bakıldığında, doğanın talan edilmesi yoluyla doğaya, savaş yoluyla da ülkelere tecavüz edilir.

Erkekler sürekli bir “S..” eylemini küfür olarak kullanır: Bu, açılmayan bir kapı kolu, geç gelen bir çay ya da hoşlarına gitmeyen bir cümle olabilir. Bu şekilde tecavüz, söylem yoluyla hayatın içine yaygınlaştırılır, sıradanlaştırılır ve meşrulaştırılmaya çalışılır. Tam da

bu nedenle erkek egemen sistemi bir tecavüz kültürü olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Tecavüz kültürü, aynı zamanda ırkçılıkla kadın düşmanlığının iç içe geçtiği bir olguyu ifade eder. Hannah Arendt'in de ifade ettiği gibi "örgütlenmiş bir kötülük" olarak karşımıza çıkar. Tek tek erkekler eliyle evlilik içinde, sokakta, iş yerinde yaşanan cinsel saldırılar; kendisinden olmayan ırklara – örneğin Kürtlere, Ermenilere ya da Ezidilere – karşı sistematik ve kolektif bir biçimde uygulanır. Savaş ve çatışmalarda düşmanın onurunu kırmak, korkutmak ve acı çektirmek için; kimi durumlarda ise, Ezidiler örneğinde olduğu gibi, etno-cinsel bir soykırım hedefiyle kadın bedeni doğrudan hedef alınır. Öldürülen gerilla kadınların bedenlerini soyarak teşhir etmek, cesetlerine işkence etmek, üzerine çıkıp fotoğraf çektirmek; erkek din görevlilerinin fetvalarıyla başka uluslardan kadınlara tecavüz edilmesini "helal" kılmak bu kolektif şiddetin yakın tarihte tanıklık ettiğimiz örnekleridir.

İster bireysel failler eliyle ister kolektif biçimde gerçekleşsin, ortak amaç; kadınlar ve halklar üzerinde korku salmak ve hegemonya kurmaktır. Hukuk sistemi bu hegemonyanın kurulmasına cezasızlıkla hizmet ederken, medya ise tecavüze uğrayanların geçmişlerini ve ilişkilerini sorgulayarak bu kültürün devam etmesine zemin hazırlar. Öte yandan, ırkçı cinsel saldırılar medyada ya hiç yer almaz ya da halklar sürekli aşağılanarak, bu saldırıları "hak ettikleri", yaşamlarının, bedenlerinin ve iradelerinin önemsiz olduğu ima edilir.

Tecavüz aynı zamanda bir özel savaş aracıdır. Savaşlarda her bir kadın, çocuk ve erkek bedenine yönelen saldırı; toprakla özdeşleştirilen bedenin "fethedildiği" düşüncesiyle meşrulaştırılır. Erkeklerin tecavüz yoluyla kadınlaştırıldığı, çocukların kirletildiği, kadınların ise "namus" ve "şereflerinin" ellerinden alınarak direniş iradelerinin kırılabileceği varsayılır. Bedene yüklenen çeşitli anlamlar, onu kimi zaman direnişin ve iradenin kalesi, kimi zaman da muhalefetin ete kemiğe bürünmüş hâli olarak algılanmasına yol açar. Bu yüzden de saldırıların hedefi hâline gelir. Kale yıkılmalı, irade kırılmalıdır.

Tecavüz her koşulda planlı ve bilinçli bir eylemdir. Bireysel olarak gerçekleştirilen cinsel saldırılar da kolektif biçimde organize edilen sistematik şiddet formları da rastlantısal ya da ani dürtülerle açıklanamaz. Tecavüz eylemi, failin kurban üzerinde güç, kontrol ve tahakküm kurma arzusunun bir dışavurumudur. Bu nedenle tecavüz yalnızca cinsel bir

eylem değil, aynı zamanda politik bir saldırdır. Kadınların bedenleri, kimlikleri ve iradeleri bu politik saldırının hedefi hâline gelir.

Saldırgan, tecavüz yoluyla yalnızca bireysel haz ya da üstünlük değil, aynı zamanda erkek egemen ideolojiyi ve iktidarı da yeniden üretir. Erkek egemen sistem içinde tecavüz, erkekliğin bir ispat biçimi hâline getirilir. Fail, “erkeklik” normlarına uygun davranarak, şiddeti içselleştirmiş bir kültürel değer sistemini yeniden üretir. Kadına yönelen saldırı, bu sistemin en uç ama en açık tezahürüdür. Tecavüzle kadınlar yalnızca fiziksel olarak değil, psikolojik, toplumsal ve politik olarak da hedef alınır. Kadınlar üzerinden verilen bu mesaj, tüm topluma yayılır: “Biat etmeyen, direnen, susmayan herkes cezalandırılır.”

Bu bağlamda tecavüz, bir erkeklik performansıdır; militarist, milliyetçi ve ataerkil ideolojilerin iç içe geçtiği, iktidarın en çıplak hâliyle ortaya konduğu bir şiddet biçimidir. Dolayısıyla, tecavüz kültürünü aşmak; sadece bireylerin davranışlarını değil, bu davranışları mümkün ve meşru kılan tüm sistemlerin demokratik dönüşümüyle mümkündür. Aksi hâlde, her yeni savaşta, her yeni kriz ortamında aynı şiddet döngüsünün farklı biçimlerde yeniden üretilmesi kaçınılmazdır.

Bugün bir savaşın gölgesinde, bir barışın arifesinde tecavüz kültürünü tüm yönleriyle deşifre etmek; bu kültürün nasıl aşılacağı üzerine yeniden düşünmek hem geleceği bugünden kurmak hem de Ortadoğu’da ve Türkiye’de yaşanan köklü sorunların çözümüne katkı sunmak anlamı taşımaktadır. Tecavüz kültürünü aşmadan demokrasi, demokrasisiz ise sorunların çözümü geldiğimiz aşamada mümkün görünmemektedir. Türkiye tarihi bir fırsatla karşı karşıya. Bu fırsatı basitçe silah bırakma ya da meseleyi bir terör sorunu olarak adlandırıp ona göre pozisyon alma, demokratik dönüşüm için oluşan zemini görememek anlamına gelir. Demokratik özgür toplum tecavüz kültürünü aşarak yaratılabilir; tabi ki bu da büyük bir zihinsel dönüşüm ve onu destekleyen yasal bir çerçeve ile mümkündür.

Tecavüz Kültürü: Egemenliğin Beden Üzerinden İnşası

Hürriyet Doğan-22 Haziran 2025



Yaşadığımız coğrafyada tecavüz kültürünü besleyen en önemli unsurlardan biri de militarist kültürdür. Özel savaşın militarist mantığı, kadınları ve genel olarak gençliği öz kimliğinden ve toplumsallığından kopararak tehlike olmaktan çıkarmayı hedefler. Bu bağlamda fuhuş ve madde bağımlılığı teşvik edilmekte, tecavüz failleri ise cezalandırılmamaktadır

Konumuz tecavüz kültürü. Ancak baştan belirtmek gerekir ki “kültür” kavramını “tecavüz” fiiliyle yan yana getirmek, kültüre haksızlıkmiş gibi geliyor insana. Zira kültür dediğimiz şey, insanın tüm yaratımlarını içine alan çok geniş bir kavramı ifade eder. Bu nedenle kültürü, insanın yaratıcılığını ve olağanüstü zekâsını çağrıştıran, dolayısıyla pozitif bir gerçeklik olarak değerlendirmek daha hakkaniyetli bir yaklaşım gibi görünmektedir. Ne var ki, tecavüz de insan eliyle gerçekleştirilen, tekil olayları aşan, toplumsal ve tarihsel bir boyut kazanan öldürücü bir şiddet eylemidir.

Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

Toplumsal tarihin ilk anlatı biçimleri olan mitolojilerde dahi birçok tecavüz örneğine rastlıyor olmamız, bu olgunun ne denli süreklilik kazandığını açıkça göstermektedir. Mitolojilerde görkemli anlatılara konu olan tanrıların çoğunun tecavüzcü olarak betimlenmesi, tecavüz eyleminin daha ilk çağlarda nasıl normalleştirildiğini ve hatta övünç sebebi sayıldığını gösterir. Örneğin; kurnaz Tanrı Enki’nin hem saldırgan tecavüzcülüğü hem de Innana’nın ME’lerini çalarak uygarlığı ele geçirme çabası, tecavüzcülüğün güç ve iktidarla ne kadar iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu, kadının

çevresinde kurulan toplumsallığın zor ve şiddet yoluyla dağıtılması ve erkek ekseninde yeniden şekillendirilmesi anlamına gelir. Yine Yunan mitolojisinde en büyük tanrı olan Zeus'un tecavüz pratikleri adeta mitolojiye damgasını vurmuştur. Çarpıcı örneklerden biri, kuğu kılığına girerek kaçırdığı Europa'ya tecavüz etmesi ve bu eylemden Minos ile Rhadamanthys'in doğmasıdır. Minos'un bir adaya, Rhadamanthys'in ise yeraltına hükmetmesi ve Europa'nın Avrupa kıtasına adını vermesi, tecavüzün uygarlık anlatılarıyla ne denli iç içe geçtiğini gösterir.

Uygarlığın ilk çağlarında mitolojilere konu olan bu tecavüz pratiklerinin zor ve şiddet yoluyla uygulandığı görülmekle birlikte, kadınların bu saldırganlığa karşı çoğu zaman direndiği ve teslim olmadığı da anlaşılmaktadır. Ancak bu direnişe rağmen engellenemeyen erkek egemen kültür, egemenliğini pekiştirmek adına önce tapınaklar, ardından saraylar inşa ederek gücünü yeniden üretmiştir. Sarayda kral olmak tanrısallığın temsili sayılırken, çok sayıda kadına sahip olmak ise bu tanrısallığın kanıtı olarak sunulmuştur. Böylece, çok kadına sahip olmak bir halka hükmetmekten daha fazla arzulanan ve destanlarla övülen bir statü haline gelmiştir. Kral öldüğünde beraberinde yüzlerce cariyesiyle gömülmesi, hem gücün en büyük ifadesi olmuş hem de öbür dünyada da kral gibi yaşamının garantisi sayılmıştır. Buradan yola çıkarak denilebilir ki, tecavüz kültürünü varsayılan öbür dünyaya taşımak, egemen erkek için en büyük arzularından biri olmuştur.

Bu ve benzeri sayısız örnekten anlıyoruz ki tecavüz kültürü, egemen erkeğin kadın iradesini kırma temelinde gerçekleştirdiği sistematik şiddet ve güç dayatımıyla şekillenmiştir. Diyalektik olarak baktığımızda, bir yerde kadın iradesi ne kadar kırılmışsa, o oranda tecavüz kültürü hâkim olmuştur. Ya da başka bir deyişle, tecavüz kültürü ne kadar yaygınlaştırılmışsa, kadın iradesi de o ölçüde yok edilmiştir.

Buradaki temel soru şudur: Egemen erkek neden tarih boyunca bu kadar şiddetli bir arzuyla kadın iradesini kırmaya ve üzerinde egemenlik kurmaya odaklanmıştır? Bu soruya birkaç cümleyle yanıt vermek elbette mümkün değildir. Bu durumu yalnızca cinsel arzuyla açıklamak, gerçeği görünmez kılmaya yönelik bir çaba olarak sıkça karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, “ahlaki düşkünlük” demek de meseleyi yeterince açıklamamaktadır.

Ahlak, toplumsal kültürün normlarını oluşturan temel değerlerin başında gelir. Ahlak yoksunluğu bir bakıma toplumsallığın yokluğu, bir başka ifadeyle toplumdan düşme

hâlidir. Ancak tecavüz fiilini işleyen faile atfedilen ahlak yoksunluğu bu boyutta, yani insanlıktan çıkma olarak değerlendirilmemektedir. Tarihsel seyir içerisinde giderek daha da normalleşmiş bir hâl almıştır.

Örneğin, tecavüzcüsüyle evlendirme uygulaması, tecavüzü kolektifleştiren bir yaklaşım olmuştur. Benzer şekilde, tecavüz olaylarında genellikle erkekte çok kadının suçlanması, kadının susmaya, gizlemeye ve saklanmaya zorlanması, toplumu bu şiddet biçimine ortak eden ve onu kültüre dönüştüren unsurlar arasında yer alır. Böylece egemenlik ve zorbalık eylemi olarak ortaya çıkan fiilin, çaresiz ve ahlaki çöküntüye uğratılmış bir topluma dayatılması ve kabullendirilmesi gerçeğiyle karşı karşıya kalıyoruz. Bu nedenle tecavüz kültürüne karşı mücadele tam da buradan başlamalıdır.

Erkek Egemen Sistem ve Kadının Mülkleştirilmesi

Tecavüz kültürünün temelinde yatan nedenlerden biri de mülkleştirme eğilimidir. İnsan düşüncesine, kendine ait gördüğü her şey üzerinde mutlak tasarruf hakkı olduğu yönünde bir algı yerleşmiştir. Egemenlik zihniyeti de tam bu algı üzerinden inşa edilmiştir. Tarihsel olarak görüyoruz ki kadının üretimlerini çalan ve kendine mal eden erkek egemen anlayış, aynı zamanda kadını da sahip olunacak bir nesneye indirgemıştır. Bir cinsin diğerini “mal” ya da “meta” konumuna düşürmesi, onun üzerinde her türlü tasarruf hakkını kendine tanıması anlamına gelir.

Dolayısıyla toplumsal doğada en büyük sapmanın bu noktada başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Tecavüz kültürü, bu mülkleştirme anlayışının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreç yalnızca kadınla sınırlı kalmamış, zamanla doğayı da kapsayacak biçimde genişlemiştir. İslamiyet’te geçen “kadınlar sizin tarlanızdır, dilediğiniz gibi ekin” ifadesi ya da Roger Bacon’ın doğayı “boyun eğdirilmesi gereken vahşi bir bakire” olarak tanımlaması bu anlayışın yansımalarıdır.

Toplumsal örnekler üzerinden değerlendirecek, Hindistan’daki *sati* geleneği bu kapsamda değerlendirilebilir. Bizde de eşi ölen ya da başına herhangi bir felaket gelen kadının, bir ömür boyunca o eşin hatırasına bağlı kalmasının beklenmesi benzer bir anlayışın ürünüdür. *Sati* kültürü, eşi ölen kadının, bir daha dışarı çıkmamak üzere, diğer dul kadınlarla birlikte bir mekâna kapatılması geleneğidir. Bizde bu fiziksel kapatma olmasa da geleneksel bir zihinsel mahkûmiyet aynı sonucu doğurmaktadır.

Verdiğimiz örnekler, genelde kadına yönelik tecavüz kültürünü ifade etse de bu kültürün yalnızca kadınla sınırlı kalmadığını; doğaya, çocuklara, zayıf görülen erkeklere ve

hayvanlara da dayatıldığını görüyoruz. Bu kültürde, sayılan tüm kategoriler özne olarak değil, sahip olunması gereken mülkler olarak algılanmaktadır.

Toplumsal Sessizliği ve Tecavüzün Kolektifleştirilmesi

Tarihsel tespitlerden günümüze gelirsek diyebiliriz ki, bugünün toplumsal gerçekliğinde tecavüz kültürü, yaşamın anlamını ortadan kaldırmaya çalışan büyük bir saldırganlıkla üzerimize gelmektedir. Her sabah kadınlara, çocuklara, doğaya yönelik tecavüz haberleri ile güne başlamak, toplumsal bir travma içinde yaşamak demektir. Ancak bu felakete karşı gösterilen toplumsal reflekslerin oldukça zayıf kaldığı da ortadadır. Bu reflekslerin eksikliği ve tecavüz olaylarını saklama eğilimi, şiddeti artırmaktadır ve normalleştirmektedir.

Elbette tecavüz haberleri toplumun çoğunluğunda rahatsızlık ve tiksinti uyandırmaktadır. Ancak önleyici rol üstlenilmediği sürece, esas sorular sorulmadığı ve yanıtları aranmadığı sürece, toplumsal suç ortaklığı kaçınılmaz hâle gelmekte ve daha büyük felaketlerin önü açılmaktadır.

Günümüz Gerçekliği: Militarizm

Yaşadığımız coğrafyada tecavüz kültürünü besleyen en önemli unsurlardan biri de militarist kültürdür. Özel savaşın militarist mantığı, kadınları ve genel olarak gençliği öz kimliğinden ve toplumsallığından kopararak tehlike olmaktan çıkarmayı hedefler. Bu bağlamda fuhuş ve madde bağımlılığı teşvik edilmekte, tecavüz faileri ise cezalandırılmamaktadır. Kolluk güçleri tarafından tecavüze uğrayıp intihara sürüklenen kadın örnekleri de bu sistematik şiddetin boyutlarını gözler önüne sermektedir. İntihar vakalarının artması da tecavüz kültürüyle doğrudan ilişkilidir. Gençlere sistematik olarak dayatılan hastalıklı ilişkiler, nihayetinde şiddet üretmekte ve bu durum cinayet ya da intihar vakalarıyla sonuçlanmaktadır.

Çaresizliğe Karşı Örgütlü Toplum

Sonuç olarak, tüm bu gerçeklikler karşısında “Ne yapmalı?” sorusu bizim için en yakıcı sorudur. Öncelikle yapılması gereken, toplumun zihnine yerleşmiş olan çözümsüzlük algısını kırmak ve çaresizliği parçalamaktır. Çünkü tarih boyunca toplumun ahlaki ve politik ölçüleri, bireyini kötülüklerden korumak için şekillenmiştir. Bugün de başka bir tür koruma biçimi geliştirmek mümkün değildir.

Burada kastedilen, örgütlü toplumdur. Somut olarak belirtmek gerekirse; taciz, tecavüz, intihar ve kadın cinayetlerine karşı birçok kurum sorumluluk sahibidir ve birlikte çözüm

retme kapasitesine sahiptir. Yerel yönetimler, hukuk ve sağlık kurumları, kadın dernekleri, insan hakları örgütleri, ekoloji birimleri, kültür ve sanat inisiyatifleri gibi yapılar bu mücadelede güçlü ortak çalışmalar yürütebilir ve yürütülmelidir.

Aksi takdirde, kendilerini toplumsal özgürlüğü esas alan kurumlar olarak tanımlamaları inandırıcı olmayacaktır. Elbette bu yönde ciddi çaba harcayan kurumlar da vardır, ancak yeterince görünür ve bilinir değillerdır. Tüm bunların yanı sıra, esas olarak kendine güvenen, birlikte hareket eden ve kendi savunma mekanizmasını rgtleyebilen bir toplumsallık yaratmak en önemlisidir ve bu kesinlikle mümkündür. Bunu gerçekleştirecek olan ise, toplumsal duyarlılığı ve özgürlük bilinci olan her bireydir.

Sati Kültürü: Erkek Egemenliğinin Küresel Yüzü

Serhildan Banyan-22 Haziran 2025



Sati geleneği, Hinduizm ile özdeşleşse de kadının varlığının erkek üzerinden tanımlanması birçok kültürde farklı biçimlerde tezahür etmiştir. Çin ve Japonya’da dulların intihar etmesi, Konfüçyüsçü öğretilerdeki Üç Bağlılık İlkesi (babaya, kocaya ve oğula itaat), Afganistan ve Pakistan’daki Zen, Zêr, Zemin yasaları (kadın, servet ve toprak), Türk kültüründeki At, Avrat, Silah kutsaması, hep aynı patriyarkal paradigmanın izdüşümleridir

Kadının toplum içerisindeki konumu tarih boyunca dini, kültürel ve sosyolojik kodlarla şekillenmiş; çoğu zaman erkek merkezli sistemlerin oluşturduğu normlar doğrultusunda tanımlanmıştır. Kadının varlığı, birçok kültürde erkeğin varlığına endekslenmiş ve kadının yaşamı, davranışları, görünümü ve hatta varoluşu dahi erkek tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde şekillendirilmiştir. Bu nedenle Sati kültürünü, bir bölgede yapılan yakılma olayının çok ötesinde, erkek egemenliğinin küresel yüzü olarak ele almamız yerinde olacaktır.

Sati Geleneğinin Kökeni ve Kavramsal Çerçevesi

Sati kelimesi, Sanskritçe kökenli Sat (सत्) sözcüğünden türemiştir. “Sat”, gerçeklik, doğruluk, erdem anlamlarına gelirken; bunun zıddı olan *asat*, yanılsama, yanlışlık ve geçicilik anlamını taşır. Sati’nin sözlük anlamı “var olan kadın” ya da “erdemli kadın”dır. Bir kadının kocasının ölümünden sonra yaşamını sürdürmemesi ve onunla birlikte yakılması, bu erdemin ve bağlılığın son noktasını temsil eder. Böylece, sati ritüelini gerçekleştirmeyen kadın, *asati* yani “hiçbir şey” olarak damgalanır. Sati ritüelinin iki

temel biçimi bulunmaktadır. Biri, *Sahmarna*, yani kadının kocasının ölümünden sonraki 24 saat içinde onunla birlikte diri diri yakılması. Diğeri, *Anumarana*, yani kocasının ölümünün ardından belirli bir zaman geçtikten sonra, onun eşyalarıyla birlikte yakılması. Her iki uygulamada da kadının yaşamı, kocasının yaşamına bağlıdır. Bu uygulama sadece ölüm sonrası bir ritüel değil, aynı zamanda kadın bedeni ve kimliğinin mutlak anlamda erkeğe bağlılığını gösteren simgesel bir ritüele dönüşmüştür.

Hindistan'ın antik dini yapısında, inanç sistemleriyle toplumsal cinsiyet ilişkileri doğrudan bağlantılıdır. Dravid halklarının ana tanrıça merkezli inanç sisteminin, Ari göçü sonrası erkek egemen Vedik din yapısına dönüştüğü ve bu dönüşümün sati gibi ataerkil uygulamalara zemin hazırladığı bilinmektedir. Sati geleneği, sadece dini dönüşümlerle ya da ritüellerle değil, aynı zamanda sosyo-politik iktidar yapılarıyla da şekillenmiştir. Sati geleneğinin doğuşu ve ideolojik altyapısını anlamak için kutsal metin okumalarına göz atmak gerekir. Mesela *Rigveda* metinlerinde “ardından gideceği erkeği olmayan bir kadının kutsallığı kalmamıştır” denmektedir. Bunun, Recep Tayyip Erdoğan'ın 12 Mayıs Anneler Günü buluşmasında yaptığı konuşmada “2025 yılını kutsal aile yılı ilan ediyorum” demesinden farkı nedir? Kutsal ailenin ideolojik inşası, “kutsal” söylemiyle başlar, “kurban” ile pratikleştirilir. Ortalama istatistiklere göre şiddete maruz kalan kadınların %73'ü evlidir. İşte kutsal ailenin kurbanı olan kadının günümüzdeki durumu!

Kadının toplumsal konumu yalnızca bireysel değil, aynı zamanda yapısal düzeyde erkek egemen normlarla inşa edilmektedir. Afrika'daki *lobola*, Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Nepal'deki *drahoma* (başlık parası), Afganistan'daki *baad* ve Kürt toplumundaki *berdel* gelenekleri ise kadının aile içi anlaşmalarda bir takas nesnesi olarak kullanılmasının kurumsallaşmış biçimleridir.

Sati geleneği, Hinduizm ile özdeşleşse de kadının varlığının erkek üzerinden tanımlanması birçok kültürde farklı biçimlerde tezahür etmiştir. Çin ve Japonya'da dulların intihar etmesi, Konfüçyüsçü öğretilerdeki Üç Bağlılık İlkesi (babaya, kocaya ve oğula itaat), Afganistan ve Pakistan'daki Zen, Zêr, Zemin yasaları (kadın, servet ve toprak), Türk kültüründeki At, Avrat, Silah kutsaması, hep aynı patriyarkal paradigmanın izdüşümleridir.

Kadının kocasına bağımlı varoluşu, sadece geleneksel uygulamalarla değil, dini metinlerle de pekiştirilir. Mesela, Tevrat'ta Tesniye 25:5-6'da ölen kocanın kardeşiyle evlilik zorunluluğu, kadının aile içi mal gibi devrini meşrulaştırır. Hristiyanlık ve İslam'da

ise dul kadınlara merhamet tavsiye edilmekle birlikte, onların toplumda sınırlandırılmış bir rol üstlenmeleri beklenir. İslami hukukta *iddet* süresi kavramı, dul kadının dört ay on gün boyunca evlenmemesi ve dış dünyadan uzak kalması gerekliliğini ortaya koyar. Bu örnekler gösteriyor ki kadın, tüm kutsal metinlerde erkeğin kaybıyla birlikte ya yeni bir erkekle ilişkilendirilmekte ya da sosyal hayattan soyutlanmaktadır. Kadının ekonomik bağımsızlık, mesleki kariyer veya politik özneleşme talepleri hâlâ birçok toplumda ya dolaylı ya da doğrudan bastırılmakta; annelik, evlilik ve eş olma rolleri ön plana çıkarılmaktadır.

Erkeğin İnsafına Bırakmayacağız

Ekonomi, ekoloji, eğitim, etik, estetik, siyaset, sağlık, hukuk, adalet ve demografi gibi yaşam alanları, tarih boyunca erkek egemen zihniyetin şekillendirdiğı toplumsal yapılarla işgal edilmiştir. Bu alanlarda kadınların sesi, iradesi ve varoluşu çoğu zaman ya tamamen yok sayılmış ya da tali ve kontrol edilebilir bir zemine çekilmiştir. Erkek merkezli normlar ve güç ilişkileri, kadınları özne olmaktan çıkarıp nesneleştiren bir sistematik kurgu üretmiştir. Özellikle siyaset alanı, kadının varoluş mücadelesinin en çetin verildiğı alanlardan biridir. Oysa siyaset, özü itibarıyla kadınla doğrudan ilişkili bir kavramdır. Çünkü yaşamın örgütlenmesi, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve ahlaki değerlerin kurumsallaşması sürecinde kadının belirleyici rolü tarihsel ve biyolojik gerçekliktir. Sayın Abdullah Öcalan'ın siyaset tanımı bu gerçekliğı net biçimde ifade eder: "Ahlakın işlevi hayati işleri en iyi yapmaksa, politikanın işlevi de en iyi işleri bulmaktır. Gerçek politika tarifinde gizlidir: Toplumun hayati çıkarlarını özgürlük, eşitlik ve demokrasiden başka hiçbir kavram grubu izah edemez. O halde politika esas olarak, ahlaki ve politik toplumun her koşul altında bu niteliğini veya varoluşunu sürdürebilmesi için yapılan özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme eylemliliğı demektir." Bu nedenle politik mücadele, kadını pasifleştiren ve temsiliyetini gasp eden erkek egemen siyasi yapıların karşısına özgürlükçü ve demokratik alternatifleri koymak mümkündür. Sati kültürünün dayattığı 'suskunluk, fedakar kadın' imgesine karşı, karar alma süreçlerine katılan, örgütlenen, itiraz eden ve yöneten kadın duruşu inşa edilmelidir. Bu da ancak kadınların kendi siyasi alanlarını yaratmaları ve karar verme mekanizmalarında yer almalarıyla gerçekleşir. Ne var ki, günümüzde kadınlar ve gençler arasında politikaya karşı oluşan yabancılaşma ve ilgisizlik tam da bu işlev kaybının sonucudur.

Erkek egemen sistemin dar çıkar çatışmalarına indirgenmiş siyaseti, gerçek anlamda kadın rengini, kadının hayat verici ve onarıcı özünü yansıtmaktan çok uzaktır. Bu durumu somut örneklerle görmek mümkündür. Örneğin, Donald Trump'ın Suudi Arabistan

ziyaretinde, kral tarafından organize edilen karşılama töreninde yer alan genç kadınlar, kültürel bir folklor gösterisi değil, derin tarihsel cinsiyet kodlarının güncel bir yansımasıydı. Trump, koridorda yürürken, iki yanında saçlarını ritmik şekilde savuran genç kadınlar adeta “süs objesi” konumuna indirgenmişti. Burada, kadının bedeni yine temsil ve sunum aracına dönüştürülmüş, onun varlığı erkek otoritesinin güç gösterisinin parçası kılınmıştır.

Geleneksel anlamda Sati kültürü bugün fiziksel olarak ortadan kalkmış olsa da, kapitalist sistemde farklı biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Kadının bedenine ve görünümüne yönelik müdahaleler, estetik operasyonlar ve güzellik normları üzerinden şekillenen yeni bir gönüllü sati formuyla karşı karşıyayız. Erkek merkezli güzellik standartları, kadın bedenini sürekli yeniden şekillendirme baskısı yaratmaktadır. Kadın açısından ise kendi bedenine müdahale etme “özgürlüğünü” kullandığını zannetse de aslında bu müdahaleler erkek egemen normların yeniden üretiminden ibarettir. 2024 verilerine göre, dünya genelinde estetik cerrahiye başvuran kişilerin %86’sını kadınlar oluşturmaktadır. Operasyonların büyük çoğunluğu meme büyütme, burun estetiği, cilt beyazlatma-bronzlaştırma ve vajinal müdahaleler gibi erkeklerin cinsel arzularını hortlatan müdahalelerdir. Estetik cerrahinin yanı sıra fitness, diyet kültürü, cilt bakımı, kozmetik ürünler de kadın bedenini sürekli “eksik” ve “daha iyi yapılması gereken” bir proje haline getirmektedir. Kadın, tıpkı geçmişte kocası için kendini feda eden sati gibi, bugün de erkek beğenisine uygun olmak adına bedenini değiştirme, kendini yeniden inşa etme baskısı altındadır.

“Kadın bedeninin sürekli yeniden tasarlanabilir bir nesne” olarak kabulü, kadının kendini değiştirme arzusu ile birleşince, özgürlük yanılsamalı yeni bir kölelik biçimi yaratılmaktadır. Kadının varlığını erkek üzerinden tanımlayan tüm kültürel kodlar dönüşmediği sürece, her estetik operasyon, her güzellik dayatması ve her “ideal kadın” imgesi birer modern sati ritüeli, sati geleneğidir. Erkek sistemlerinin izin verdiği sınırlarda kalan özgürleşme, bağımsızlaşma istemleri kaybetmeye mahkumdur. Ancak kadınların özgürleşmesi, kendi varoluşsal gerçekliklerini inşa edebildikleri oranda mümkündür. Ve bu da *xwebûn* olmakla gerçekleşecektir.

Son not:

Özgürlük Tezleri 1-2, Jineoloji Akademisi Yayınları

Rigveda. 10:18.7.

Sati Widow Burning in India – Sakuntala Narasimhan

Donna Rosenberg – Dünya Mitolojisi

Uygarlığın Krizli Damarı: Aile

Derya Moray-22 Haziran 2025



İlk toplumsal birlik ve birliktelik olan komün formunu ve işlevselliğini koruyan klan yapısı günümüzde neden yozlaştı? Her dönemin modernitesine göre form değiştiren ama zihniyet olarak reislik, şiddet, biat, itaat, mülkiyet kültüründen taviz vermeyen bu yapı, bugün kendini sürdürülemeyecek düzeye gelmiştir. Sürdürülemez olan bu yapının çıkar odaklı, işbirlikçi formu; kendine kurban üreten, aileden olanı katletmeyi kendine reva gören, bunun karşısında duranları düşman ilan edip savunuculuk yapanı, itiraz edenleri tehdit eden bir yapıya dönüşmüştür

Tarihsel olarak ailenin oluşum dinamikleri incelendiğinde, toplumsal gerçekliğin dönüşüm aşamaları, sınıfsal durumu ve devletli uygarlığın varoluş gerçekliği önemli veriler sunar. En iyi bilinen hâliyle, doğal toplumun karakteri gereği aile formu incelendiğinde, klan yapısının bugünkü aile dokusuyla yoğun zihniyet farklılıkları taşıdığı görülmektedir. Mülkiyetin olmadığı, bireyin ya da grubun toplumsal sorumluluklar karşısında ayrıışmadığı, cinsiyet ve üretim ilişkilerinin herhangi bir ayrımcılık yaratmadan yaşamsal sorunlar ve çözümler karşısında ortak sorumlulukların gelişkin olduğu ilişkiler bütünlüğü, en belirgin özelliklerindendir. Aile yapısı gevşektir; anaerkil düzenlerin varlığı bu dönemde daha belirgindir. Özellikle mülkiyet karşısındaki toplumsal tutum, burada ahlaki bir duruş olarak görülmekte; birey ve topluluğun çıkarı ortak kaygılar taşımaktadır. Bundan kaynaklı herhangi bir karşıt yapı, durum ve sorun toplumsal yaşamda karşılık bulmamaktadır. Mülkiyet karşısındaki ortak tutum, toplumsal ilişkiler içerisinde farklılığa

dayalı herhangi bir ayrımcılık veya ayrıcalık yaratmamaktadır. Buradan hareketle, herhangi bir çıkar hesabına dönüşecek girişimler ne zihniyet olarak ne de toplumsal olarak olasılıklar dâhilindedir.

Özel mülkiyetin yerleşik hayata geçişle birlikte yoğunlaşması, beraberinde cinsiyet farklılıkları üzerinden bir ayrışma yaratırken erkek ve kadın arasındaki cins çelişkileri, eşyadan başlayan mülkiyet hırsızlığından erkeğin kadına yönelen, yoğunlaşan mülkiyet anlayışına kaymaya başlar. En eski, en derin sınıf ve cins çelişkisi buradan temelini alır. Aile, artık kadının kapatılma sürecinin temel formu olur. Sınıflı, devletli toplumsal yapılara geçiş, zaman içerisinde doğal toplum karakterli tüm toplumsal dokuların taşıdığı anlamı yıkarak kendi zihniyet yapısına denk formlar yaratmaya başlar. Ailenin krizli, kanserli, reisli dokusu yapısal bir karakter kazanır. Devletli uygarlık süreciyle beraber aile yapısı da özellikle hanedanlık formuna dayalı, belirli bir nüfuzu olan; aynı zamanda nüfus yoğunluğuna da dayanan bir iktidar alanı yaratmaya başlar. Kent devletlerinde, feodal toplum yapılarında, imparatorluklar sürecine kadar da nüfusu ve nüfuzu at başı giden aile yapısı günümüze kadar kendini yaşatır.

Özellikle İbrahimi dinlerle beraber süregelen aile formu, yerleşik yaşamın yarattığı kapatılma hâlini katılaştırmaya başlar. Doğal toplumdaki esnek yapının aksine, mitolojik kodlarla beslenen dinî öğretiler erkeğin din odaklı yaratımlarıyla beraber “kafes” metaforunu yerine oturtur. Tanrısal meşruiyetin emriyle kurulan bir kuruma dönüşür. Yahudilik’teki aile formunda Tanah, aileyi Tanrı’nın halkı oluşturma aracı olarak görür. Hristiyanlık’ta İncil, aileyi “kilisenin küçük bir örneği” olarak tanımlar. İslam’da Kur’an, aileyi hem fitrî hem ilahi bir sistem olarak takdim eder. Her dinî öğretinin, pratiğin kendini örgütleme alanı aile üzerinden başlar. Tek tanrılı dinlerle beraber hanedanlık kültürünün geniş aile formuyla ikame edilmesi, komünden kopuşun ilahi dayanağı olur. Burada önemli olan nokta, ilahi düzenin yeryüzündeki yansıması olarak ailenin günümüze kadar dinler eliyle politik sonuçlar ve süreçlerde kesintisiz belirleyiciliğidir. Baba, aile reisidir ve evin manevi/ekonomik lideridir. Kadın, saygın ve korunması gereken bir figürdür ama erkeğin otoritesine tabidir. Bunun dışına çıkmak, dinen “günah”, toplumsal olarak “ayıp” görüldüğü için burada da kadının ve çocuğun “kaderi”, doğal toplumdaki formun çok dışına çıkarak ahlaki ve politik tüm ölçüleri kadını eve hapsederek geliştirir. Tek tanrılı dinlerle beraber aile, kadını ilahi gücün etkisiyle “esir” almış; bu esaret, feodal dönemin esas zihniyet yapısını yoğunca beslemiştir.

Bu dönemde şekillenen aile yapısı, din misyonerliğini üstlenerek tarikat ve cemaat gibi oluşumların da öncüsü olmuştur. Ekonomik, siyasal temsiliyeti gelişmiş aile ittifakları; konjonktürel ailesel çıkarlar formuna dönüşerek, toplumsal çıkarlar karşısında kendi eğilimlerini devreye koymuş ve siyasal, askerî, ekonomik gelişmeler karşısında çıkarıcı bir işleve bürünmüştür. Toplumsal ahlak ve ihtiyaçlara karşı bir örgütlenme zeminine dönüşmüştür.

Feodal dönem, Avrupa merkezli olarak tarım ekonomisine dayalı, hiyerarşik bir sosyal yapının egemen olduğu bir çağdır. Beylik-serflik ilişkisi, eve kapatılan kadın üzerinden stajını tamamlamış “reis”, toprak ve aile ilişkisiyle bunu ekonomik ve sosyal bir modele dönüştürür. Bu dönemde aile yapısı, ekonomik sistemin ve sosyal statülerin doğrudan bir yansımasıdır. Toprak ağalığına dayanan, geniş aile formunu toprak genişliğine göre büyütmeyi amaçlayan bir aile yapısıdır. Bu formun da temelinde dayanağı, kadının aileye hapsedilmesinin önüne geçmez. Feodal aile modeli, günümüze kadar canlılığını koruyan kültürel ve politik gücünü ailevi çıkarları doğrultusunda ortaya koymaktadır. Bu aile modeli, mevcut hâliyle Kürdistan’daki temel aile modellerinden biridir. Gelişen çağ koşullarına, tüm asimilasyon politikalarına karşı kültürel ve zaman zaman ulusal bir direniş geleneği bu aile formunda gelişkindir. Özellikle bir rejim olarak imparatorluklar dönemi ile beraber gelişen saldırılar karşısında, bu aile formu bir direniş geleneği yaratmış; parçalanmış, asimile edilen, sürgünle, süngüyle yok edilmeye çalışılan Kürdistan gerçekliğinde isyan ve itirazların beslendiği yer olmuştur. Hanedanlık formuyla paralellik gösteren bu toplumsal yapı, nüfus yoğunluğu olan, kendi içinde yatay liderler barındıran; yeri gelince aşiret liderinin, başının yer değiştirdiği bir yapıdadır. Günümüzde de bir toplumsal form olarak varlığını sürdürse de kültürel, ulusal, politik tutumunu ve dokusunu yeteri kadar form bütünlüğü içerisinde koruyamamaktadır. Bunun nedeni, yer yer tarikatlarla, cemaatlerle, farklı siyasî odaklarla kurulan ilişkilerdir. Bu ilişkiler, milyonları bulan aşiret yapılarında, belki de Kürt ve Kürdistan gerçekliğini parçalamada atılan adımların ilk yönelim alanı olmuştur. Dört parça üzerinden ifade edilen bir parçalanma realite olsa da esas bölünme, bu geniş yapıli aile kültürünün din, siyaset ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda işbirliklerine açık olmasında yatar.

Kürde müdahale, aşiret formunun dokusuna müdahale ile başlar; Kürdistan’ın dört parçaya bölünmesiyle farklı bir eşiğe, toplumsal kırılmaya evrilir. İmparatorluk düzeninden ulus-devlet rejimine geçişle beraber toplumsal formlar da buna göre şekillenmeye başlar. Her aşiret yapısı, dört parçaya ayrılmış Kürdistan gerçekliği ile beraber; gerek Arap ulus-devletleri, gerek Türk ve Fars ulus-devletleri eliyle farklı politik

yönelimlere açık hâle gelmiş, her parçada oluşan rejim yer yer işbirliklerine çekilmiş, yer yer de çoklu katliam politikalarına maruz kalmıştır. Burada açığa çıkan temel nokta, aşiret yapılarının ekonomik ve toplumsal gücünü, basit ailevi çıkarlar doğrultusunda devlet yapılarıyla uzlaşarak ulusal çıkarlar ve mücadeleler açısından gerekli direnişi göstermemeleridir. Bu açıdan Bedirhanlardan Barzanîlere kadar gelişen ulusal mücadelelerde son kertede açığa çıkan ailesel çıkarların yarattığı imkânlarla ulusal birlik adına yeteri kadar mücadele verememe ve az olanla yetinme hâli, bugün Kürtlerin içinde bulunduğu parçalanmaya karşı bir birlik hâli yaratmamaktadır. Mesele sadece ulusal birlik adına atılamayan adımlar değildir; feodal gurur ve onurun gerektirdiği biçimde toplumsal ahlaka olan saldırılar karşısında yeterli ve gerekli tepkiyi de verememektir. Sayın Öcalan'ın basına yansıyan son değerlendirmelerinde, özellikle aile eliyle katledilen Narin Güran'a dair vurgular oldukça çarpıcıdır. Tüm ülkenin seferber olup gündem hâline getirdiği bu katliam karşısında ailenin tutumu, mahkeme sürecindeki örgütlü kötülüğü hakikaten sosyolojik ve siyasî olarak incelenmesi gereken bir durumdur. Tüm köyün ifadesinin alındığı, ailenin çeperinde yer alan ve çalışan birçok kişinin soruşturmaya alındığı bu olayda dikkat çeken esas nokta, ailenin hem kendi içinde hem de dışında oluşturduğu biat ve itaat kültürüdür. Bir annenin evdeki kapatılma hâlinin, kendi evladı yani sevdiği çocuk karşısında sergilediği ya da bunu sergilemeye zorlandığı tüm davranışlar, ailenin geldiği düzey ve taşıdığı toplumsal nüfuz ile doğrudan bağlantılıdır. Güran ailesi şahsında açığa çıkan temel nokta, söz konusu ailenin çıkarı olduğunda çok sevilen, ardından ağıtlar yakılan bir kız çocuğunun katledilmesinin ardında taşıdığı ahlaki değerler yitimidir. Feodal, dinî, geleneksel kodları bile aşan bu yaklaşımın temelinde, kutsal ailenin itibarı için yapamayacağı şey yoktur. Kutsanan aile, kutsal olanı bile –yani çocuğu– kendine kurban etmekten çekinmeyerek, annenin zora dayalı rızasıyla bu katliamı örtbas etmiştir.

Yine Amed'de, “dağa kaçırılan” çocukları için oturma eylemi yapıp çocuğunun geri gelmesine vesile olan baba Faik Uçakan, kendi elleriyle getirdiği kızını iki defa evlendirerek, günün sonunda kendi elleriyle katledip kutsadığı aileye gömmüştür. Krizler üreten aile yapısı, kendi içinde failer ve katiller üreten bir zemine dönüşerek yozlaşmış yapısıyla bugün de çırpınmaya devam etmektedir.

Uygarlık tarihi, kapitalizm süreciyle beraber sürekli krizler üreterek kendini sürdürme; varlığını sindirme politikalarıyla kendine bağlı birimleri çıkarları doğrultusunda güncellemeye devam eder. Klandan kabileye, kableden aşirete, aşiretten hanedanlığa ve günümüzde çekirdek aileye kadar tüm uygarlık krizleri, kendi zihin dünyasına özgü

modeller oluşturdu. Krizlerle ekonomik, siyasal ve ahlaki yapıları altüst eden ve buna rağmen üste çıkmayı başaran bu sistemi temelde ayakta tutan nedir? Kendi içinde başkaldırının da ilk mekanı ve organizasyonu olan aile gerçekliğini buradan çözümlemek önemlidir. İlk toplumsal birlik ve birliktelik olan komün formunu ve işlevselliğini koruyan klan yapısı, günümüzde neden yozlaştı? Her dönemin modernitesine göre form değiştiren ama zihniyet olarak reislik, şiddet, biat, itaat, mülkiyet kültüründen taviz vermeyen bu yapı, bugün kendini sürdürmeyecek düzeye gelmiştir. Sürdürülemez olan bu yapının çıkar odaklı, işbirlikçi formu; kendine kurban üreten, aileden olanı katletmeyi kendine reva gören, bunun karşısında duranları düşman ilan edip savunuculuk yapanı, itiraz edenleri tehdit eden bir yapıya dönüşmüştür. Bu aile yapısı, kendi değerlerine karşı savaşanların kaydığı yerden kendini sürdürülebilir kılmaya çalışmaktadır. Toplumsal değerlere karşı kontralaşmış bu toplumsal doku, güncel olanın tarifiyle yozlaşmış bir komün olma esprisine yakındır. Kendi kendini tüketen, toplumsal ve sınıfsal gerçekliğini dar çıkarlarına göre gözden çıkaran bu yapı, sürekli işbirliğine açıktır.

Sonuç olarak tarihsel diriliği ve güncelliği göz önünde bulundurulduğunda, “ailenin” sürekli krizler üreten gerçekliği ile uygarlık krizleri arasındaki paralelliği dikkate alarak bu kanserli hücreden demokratik, paylaşımcı, özgürlükçü bir yapı oluşturmak mümkün müdür? Yozlaşmış karakterine ahlaki dokunuşları katarak bir dönüşüm sağlama iddiası taşıyabilir mi? “Öz”ü gür eş yaşam dinamiğine dönüştürmek, onun mayasını değiştirebilir mi?

Bu sorular ışığında yaklaşım geliştirmek, çağın ihtiyaçları ve gerçekliği karşısında önemini korumakta; değişim arayışını ve araçlarını daha da elzem kılmaktadır.

Yeniden İnşa Sürecinde Çocuk

Çiğdem Ertak-22 Haziran 2025



Bu yazı, çatışma çözüm süreci ve çerçevesini oluşturan demokratik toplum inşasında kadın, doğa ve özgür insan gibi konuların tartışıldığı bir bağlamda; çocuk ve çocukluğu yeniden düşünmenin mümkün müdür sorusuna yanıt arama çabasıdır

Gazze’de yaşanan canlı katliam görüntülerinin etkisi altında; Suriye’de kadınlara, farklı inançlardan halklara dönük azalmamış olan tehdit ve risklerin yoğunluğunda; İsrail–İran savaşının başlaması karşısında ve “Batı”da ve “Doğu”da karanlığını sürdürmeye devam eden zihniyet hâlâ çok güçlüyken, alternatif gelecek perspektifleri üstüne düşünmek zorlayıcı olabiliyor. Ama elbette, en çok da bu sebeple ısrarcı olmak gerekiyor. Modern sistem, ulus-devlet temelindeki politik ve ekonomik yapısında kuşkusuz ki bir güncelleme hâlinde. Sistemin dışladığı halklar, inançlar ve çemberin dışında tuttuğu bireyler/gruplar aleyhine işleyen çarklar, yüzyılı aşkın bir süreci savaşlarla doldurdu. Süregelen değişim/dönüşümün, belirli kesimler haricinde daha iyi bir yaşam sunmayacağı da açık.

Gazze’de de Ukrayna’da da ve Suriye’de de öldürülen milyonlarca çocuk, toplam sivil ölümlerinin önemli bir kısmını oluşturuyor. Göç ve açlık gibi çok çeşitli sebeplerle yaşananları dile getirmek için de yeterli veri bulunmuyor. Ancak BM’nin son verileri (zorla yerinden edilenlerin sayısı 122,1 milyona ulaştı), mevcut durumun daha büyük yıkımlar yaşatacağı ihtimaline dair söz üretme gücünü de veriyor.

Batı dünyasında da sağ popülizm ve otoriterleşme artarken, güvenlik ihtiyacını merkezine alan politikalar öne çıkıyor. Bu durum, farklılıkları bastıran, kimlikleri yok sayan ve

tahakkümü derinleştiren bir yönelim yaratıyor. Ulus-devlet sisteminin bu dışlayıcı doğası ve kapitalist ekonomi modeli, Ortadoğu coğrafyasında başta olmak üzere halklara yıkım, ölüm ve acı getiriyor; verilerin gittikçe daha dehşet verici sayılarla ifade edildiği bir düzene hapsediyor. Bunların ortasında Kürtler, demokratik toplum ve barışçıl, özgürlükçü bir alternatif yaşam ihtimalini konuşuyorlar. Sayın Abdullah Öcalan, 27 Şubat 2025 günü okunan “Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı” ile, sadece Türk ve Kürtlere değil fakat tüm Ortadoğu halklarına hitap ettiği çağrısında herkese, “Demokratik uzlaşma temel yöntemdir.” diye seslendi. Çağrısında, “Kimliklere saygı, kendilerini özgürce ifade edip demokratik anlamda örgütlenmeleri, her kesimin kendilerine esas aldıkları sosyo-ekonomik ve siyasal yapılanmaları ancak demokratik toplum ve siyasal alanın mevcudiyetiyle mümkündür.” diye sesleniyordu. Ve devamında, “Sistem arayışları ve gerçekleştirmeler için demokrasi dışı bir yol yoktur. Olamaz.” diye de vurguluyordu. Elbette, son derece yalın, son derece net ifadelerin olduğu bu metin üzerine çokça şey yazıldı, söylendi. Tartışmalar, görünen o ki, daha çokça sürecek. Bu çağrı, demokrasi ve hukukun Türkiye’de gittikçe buzlu bir camın ardından belli belirsiz varlığı gözüken bir olgu gibi yapıldı. Öyle ya da böyle, barış için beliren bir umut var ve herkes bu umudu daha da büyütüp bu toprakların insanlarına onurlu ve adil bir hayat sunmalı.

Sayın Abdullah Öcalan’ın çağrısını ve yaklaşımını, demokratik bir topluma ilerledikçe barışın da mümkün olacağı şeklinde anlamak gerekiyor. Bu durumda, “Demokratik toplum nasıl yaratılır?” sorusunu sormak ya da yeniden hatırlamak önem kazanıyor. Çünkü adil, eşit ve özgür bir toplum düzeni kurulmadığı müddetçe barış da sağlanamayacaktır. Farklı kimliklerin tanındığı ve korunduğu bir yapı ile demokratik toplum inşa edilecektir. O nedenle ki toplumu dönüştürme yolunun en başında bu tür adaletsizliklere son vermek gerekecektir. Elbette bu kolay bir süreç değil. Toplumu dönüştürmek, bir günden ertesi güne olacak bir şey değil çünkü.

Sayın Abdullah Öcalan’ın öncülük ettiği bu süreçte Kürtler, barış ve demokratik toplum için bir irade ortaya koyuyorlar. Toplumsal sıkışmışlığın had safhada olduğu, özgürlüklerin neredeyse yok edildiği, savaşların ve çatışmaların yok edici yıkıcılığı karşısında barış ve demokratik toplum modeli bir kurtuluş modeli olarak sunuluyor. Kadın özgürlüğünün esas alındığı, ekonomik, kültürel ve toplumsal yaşamın doğayla uyum içerisinde, yani tahakküm değil adil bir denge ile uyumun perspektifi söz konusu ediliyor. Toplumsal bir yaşam iddiası ile dinamik, demokratik bir yaşam lehine bir çabadır sözü ediliyor. “Üçüncü Çizgi” olarak da anılan politik hat ile ahlaki bir politik toplum inşa çabasını vurguluyor.

Bu yazı, çatışma çözüm süreci ve çerçevesini oluşturan demokratik toplum inşasında kadın, doğa ve özgür insan gibi konuların tartışıldığı bir bağlamda; çocuk ve çocukluğu yeniden düşünmenin mümkün müdür sorusuna yanıt arama çabasıdır. Demokratik toplum bakış açısından hareketle çocukluk kavramını ele alırken, özellikle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne eleştirel bir yaklaşımı içeriyor.

Modern çocukluk algısının çerçevesi ve çocuk hakları perspektifi, temelde yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört ana temel ilke üzerine kuruludur. Evrensel bir bakış açısına vurgu yapmasının yanında, Batı merkezli bir gelişim çizgisine sahiptir. Sözleşme, ruhunda olan çocuğa onurlu bir yaşam sunma idealinin yanında, çocuğun devlet ve aile içinde korunmasını temel odak olarak ele alır. Ancak Sayın Öcalan'ın geliştirmiş olduğu perspektif ışığında, burada esas alınması gereken husus ne devlet ne de ailedir. Zira çocuk da tıpkı kadının ataerkil yapılardaki hiyerarşik ilişki anlayışında konumlandırıldığı gibi, hak öznesi olarak tanınmayan bir yerdedir. Dolayısıyla buradan çıkış ve çocuğun toplumsal özne olarak kabulü, toplumsal ilişki biçimlerinin yeniden şekillendirilmesiyle, bir diğer deyişle toplumsal ilişkilerin özgürleştirilmesi ile sağlanabilecektir. Kadınla birlikte paralel olarak nesneleştirilen çocuk, pasif ve yetişkin olmayan birey kategorisine hapsedilmiş; hak sahibi ancak bir tür vesayet rejimi altında yaşamaya mahkûm edilmiştir. “Üçüncü Çizgi” temelindeki bu perspektiften bakıldığında, kapitalist ilişki şekillenmesi ile patriarkal zihniyet oluşumlu yapılarla çocuğun özgürleşmesi mümkün değildir. Zira bu sistemde çocuğun kendi toplumsal varlığını inşa etmesi mümkün değildir.

Toplumun demokratikleşmesi, çocuğun toplumsal, politik özne olarak tanınması konusunda daha elverişli bir imkân sunar. Çünkü bu paradigma, kadının ve çocuğun kurtuluşunu bireysel haklar temelinde değil, toplumun demokratikleşmesi ile ilişkilendirir. Kurtuluşu buna bağlar ve kadını da çocuğu da kuşatan bu sistemde, siyasî ve kültürel yapılar demokratikleşmediği müddetçe, kadın da çocuk da gerçek özgürlüğe ulaşamayacaktır, der. Çocuğu geleceğin vatandaşı projesine hapseden eril ve tahakkümcü, şekillendirici bakış açısına sahip modern paradigmanın aksine, demokratik toplum paradigmasında çocuk, toplumun yeniden inşasında söz sahibi olması gereken bir aktördür. Kolektif bir yaşamın inşasıyla çocuğun hem katılımını hem eğitimini hem de kuracağı mümkün kılacak; bu da çocuğa gerçek saygıyı kazandıracak, onu gerçek bir özgür bireye dönüştürecektir.

Modern çocukluk paradigması, kadının bu sistemdeki konumunu dikkate almadan çocukluk analizini yapar ve bu doğrultuda hareket eder. Tüm toplumsal yaşamı, adil olmayan, eşitsiz ilişki biçimleriyle şekillendirdiği; toplumu hakikatten uzaklaşarak kendine yabancılaştıran bir yanıltıcı yaşam sanrısına sürüklerken, bu ortamda çocuğun hak öznesi olarak özgür olabileceği yanılgısını yaşar. Buna karşın, demokratik toplum perspektifinde, özgürlükçü ve adil toplumsal yapılarla dönüştürülecek toplumsallıkta çocuk da politik bir özne olarak var olabilecektir, der. Özcesi, adil bir toplum inşasını çocuğun özne olduğu bir sistemin ön koşulu olarak görür. Bu nedenle de kadın-çocuk eksenli toplumsal dönüşüm vurgusuyla yeni bir bakış açısı sunar. Yani kadının özgürleşmesi ile çocuk da özgürleşebilir, der.

Kürt kadın hareketi ve feminist hareketin şimdiye kadar olduğundan daha yoğun bir şekilde çocuğu gündemine alması gerektiği bir hakikattir. Çocukları, yaş aralığı itibarıyla insanın belirli bir gelişim dönemini kapsayan süreç olarak görmenin ötesinde; cinsiyet, sınıf ve etnisite gibi etkenlerle bir toplumsal özne olduğunu dikkate alarak gündemine alması gerekir. Mevcut sistem, çocukluk deneyimini tahakküm altına alarak çocuğu savaş, yoksulluk, adaletsizlik kısacasında bir döngüde tutuyor. Sayın Abdullah Öcalan'ın öncülüğünü yaptığı demokratik toplum çağrısı ve bu çerçevede geliştirilen “Üçüncü Çizgi” modeli, bu duruma karşı yeni bir bakış açısı sunuyor. Bu modelin derinliği, çocukluğun yeniden düşünülmesi ve demokratik bir çocukluk anlayışına duyulan ihtiyacı daha görünür kılıyor. Ve hak öznesinden çok, demokratik toplumsallıkla özgür çocukluğa işaret ediyor. Bu yükümlülüğün bir gereği olarak, çocukların dışlanmadığı; fikir, deneyim ve önerilerinin toplumsal süreçlere dâhil edildiği bir barış anlayışı, ancak kalıcı ve onarıcı bir düzeni mümkün kılabilir. Bu yaklaşım, modern çocukluk anlayışından önemli bir kopuşla, kadın ve çocuk eksenli özgürlükçü bir toplumsal yaşamı esas alan demokratik bir çizgiye işaret ediyor. Bu çizgi, Ortadoğu halkları için yeni ve umut verici bir yaşam alternatifi sunuyor.